Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра міжнародного і європейського права

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан юридичного факультету
_____ Віталій СЕРЬОГІН
«31» _____ 2026 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Актуальні питання права Європейського Союзу
(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти:	другий (магістерський)
галузь знань:	D Бізнес, адміністрування та право
спеціальність:	D9 Міжнародне право
освітньо-професійна програма:	Міжнародне право
вид навчальної дисципліни:	обов'язкова
факультет:	юридичний

2026/2027 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою юридичного факультету

«31» серпня 2026 року, протокол № 1

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Воєводін Ігор Сергійович, доктор філософії PhD, старший викладач кафедри міжнародного і європейського права

Програму схвалено на засіданні кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету

Протокол від «28» серпня 2026 року № 1

Завідувач кафедри
міжнародного і європейського права Тетяна СИРОЇД

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю D9 Міжнародне право

Гарант освітньо-професійної програми
другого (магістерського) рівня вищої освіти
«Міжнародне право»
доктор юридичних наук, професор Олександр ГАВРИЛЕНКО

Програму погоджено науково-методичною комісією юридичного факультету

Протокол від «31» серпня 2026 року № 1

Голова науково-методичної комісії Ганна ЗУБЕНКО

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Актуальні питання права Європейського Союзу» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти, галузі знань D Бізнес, адміністрування та право, спеціальності D9 Міжнародне право.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни «Актуальні питання права Європейського Союзу» полягає у формуванні у здобувачів цілісного розуміння теоретичних засад та сучасних тенденцій розвитку права Європейського Союзу, набутті знань щодо актуальних проблем і викликів у правопорядку ЄС, розвитку навичок аналізу і тлумачення норм первинного та вторинного права ЄС, а також у сприянні здатності застосовувати отримані знання для вирішення практичних правових питань, що виникають у процесі європейської інтеграції.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

- ознайомлення з принципами демократії, формами участі громадян та механізмами забезпечення верховенства права в ЄС;
- аналіз правової бази та інституційних механізмів захисту прав людини в Європейському Союзі;
- вивчення особливостей становлення та розвитку простору свободи, безпеки та правосуддя в ЄС;
- дослідження правових та політичних засад формування і реалізації міграційної політики ЄС;
- розгляд сучасних викликів та інструментів безпекової політики ЄС;
- ознайомлення з організаційно-правовим механізмом захисту навколишнього середовища у праві ЄС;
- вивчення актуальних аспектів правового регулювання штучного інтелекту та цифрової етики в ЄС;
- аналіз правових і політичних засад розширення ЄС та політики сусідства.

1.3. Кількість кредитів – 4.

1.4. Загальна кількість годин – 120.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Предметом вивчення навчальної дисципліни «Актуальні питання права Європейського Союзу» є сучасний стан і тенденції розвитку права Європейського Союзу, його джерела та інститути, практика застосування норм первинного і вторинного права ЄС, а також актуальні проблеми та виклики, що постають у процесі функціонування правопорядку ЄС і його взаємодії з національними правовими системами.	
Нормативна/за вибором Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
1-й	1-й
Лекції	
16 год.	4 год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	4 год.
Лабораторні заняття	

-	-
Самостійна робота	
88 год.	112 год.
Контрольна робота	
1	1
Підсумковий контроль : екзамен	

1.6. Перелік компетентностей, що формує дана дисципліна:

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні набути таких загальних і спеціальних компетентностей:

ЗК 1. Здатність до критичного мислення, аналізу та синтезу;

ЗК 2. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми;

ЗК 3. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації;

ЗК 7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями

ЗК 9 Здатність цінувати та поважати різноманітність і мультикультурність;

ЗК 10 Здатність до використання інформаційних і комунікаційних технологій;

СК 1. Здатність критично осмислювати проблеми та закономірності функціонування і розвитку міжнародних відносин, визначати тенденції розвитку світової політики, оцінювати вплив глобальних політичних процесів на національні правові, політичні та економічні системи;

СК 3. Здатність інтегрувати знання та розв'язувати складні задачі міжнародного права, у широких або мультидисциплінарних контекстах;

СК 4. Здатність ефективно забезпечувати адаптацію законодавства України до права ЄС у правотворчому, правоінтерпретаційному та правозастосовному контекстах, надавати правову підтримку євроінтеграційним та євроатлантичним процесам у різних сферах суспільних відносин;

СК 7. Здатність розв'язувати проблеми міжнародного права, адаптації законодавства України до права ЄС у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності;

СК 9. Здатність розробляти і впроваджувати інновації у різних галузях та інститутах міжнародного права, права ЄС за допомогою міжнародно-правових інструментів;

СК.10. Здатність розв'язувати задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері міжнародного права, права ЄС, порівняльного правознавства.

1.7. Перелік результатів навчання, що формує дана дисципліна:

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, здобувачі повинні досягти таких програмних результатів:

РН 3. Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами усно і письмово для обговорення питань професійної діяльності, результатів досліджень та інновацій, пошуку та аналізу відповідної інформації.

РН 4. Розуміти міжнародно-правову ситуацію, прогнозувати її розвиток, фахово і критично оцінювати події та явища зі сфери міжнародних відносин та світової політики, використовуючи юридичний інструментарій.

РН 8. Готувати проекти міжнародних договорів та актів національного законодавства, надавати пропозиції з усунення колізій між нормами міжнародного права, а також приведення норм національного права у відповідність до норм міжнародного права.

РН 9. Імплементувати норми міжнародних договорів, актів міжнародних міжурядових організацій, рішень міжнародних судів у національний правопорядок.

РН 10. Надавати юридичний супровід процесам адаптації різних галузей законодавства України до права Європейського Союзу

РН 16. Оцінювати достовірність інформації та надійність джерел, аналізувати її та використовувати для проведення наукових досліджень та професійної діяльності у сфері міжнародного права.

1.8. Пререквізити:

Для опанування курсу необхідно володіти знаннями з таких дисциплін: Історія міжнародного права, Інтеграційні процеси в Європі: історія та сучасність, Міжнародне публічне право, Право Європейського Союзу, Безпекова політика ЄС, Правове регулювання сфери юстиції і внутрішніх справ ЄС, Європейська система захисту прав людини.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Актуальні питання демократії, участі громадян та верховенства права в ЄС

Верховенство права як одна з основоположних цінностей ЄС. Механізми забезпечення верховенства права. Судова практика Суду ЄС у справах щодо верховенства права. Принципи демократії в ЄС: представницька і пряма демократія. Роль Європейського Парламенту у забезпеченні демократичної легітимності ЄС. Механізми прямої участі громадян: Європейська громадська ініціатива (ECI), петиції, вибори до Європарламенту. Взаємодія між національним суверенітетом і загальноєвропейськими демократичними стандартами. Виклики для демократії та верховенства права. Перспективи розвитку демократії та верховенства права в ЄС.

Тема 2. Актуальні питання захисту прав людини в Європейському Союзу

Хартія основоположних прав ЄС: правовий статус, сфера дії, взаємодія з національними правопорядками. Співвідношення права ЄС та Європейської конвенції з прав людини: проблеми подвійної юрисдикції. Роль Суду ЄС у формуванні стандартів прав людини. Сучасні виклики захисту прав людини в ЄС.

Тема 3. Актуальні питання розвитку простору свободи, безпеки та правосуддя в ЄС

Правові основи простору свободи, безпеки та правосуддя (ПСБП): еволюція від Маастрихтського до Лісабонського договору. Судова співпраця у цивільних справах: визнання та виконання рішень, регламенти Брюссель I та II, гармонізація процесуальних норм. Судова співпраця у кримінальних справах: роль Європейської прокуратури (EPPO), принцип взаємного визнання рішень. Європейський ордер на арешт (EAW): правові основи, практика застосування, проблеми з правами людини. Агентства та інституції у сфері ПСБП. Баланс між безпекою та захистом фундаментальних прав. Виклики та перспективи розвитку ПСБП: кризи біженців, кіберзлочинність, взаємодія з третіми країнами.

Тема 4. Актуальні питання міграційної політики ЄС

Формування спільної міграційної політики ЄС. Шенгенська зона та контроль кордонів. Frontex. Спільна європейська система притулку (CEAS). Права шукачів притулку та біженців у праві ЄС. Міграційні кризи в ЄС: шляхи вирішення. Сучасні виклики та реформи міграційної політики ЄС.

Тема 5. Актуальні питання безпекової політики ЄС

Еволюція Спільної зовнішньої політики та політики безпеки (СЗППБ) ЄС. Розвиток Спільної політики безпеки і оборони (СПБО): правові основи та інституційні механізми. Співпраця ЄС із НАТО та іншими міжнародними організаціями у сфері безпеки. Правові механізми запобігання та протидії тероризму і гібридним загрозам.

Кібербезпека як новий вимір безпекової політики ЄС. Виклики та перспективи формування спільних збройних сил ЄС у сучасних умовах.

Тема 6. Актуальні питання захисту навколишнього середовища у праві ЄС

Формування та розвиток екологічної політики ЄС: від Маастрихтського до Лісабонського договору. Основні принципи екологічного права ЄС (принцип обережності, сталого розвитку, «забруднювач платить» тощо). Суд ЄС і формування стандартів охорони довкілля. Правове регулювання боротьби зі зміною клімату (Європейський зелений курс, Fit for 55). Екологічні вимоги до держав-членів та гармонізація національного законодавства. Міжнародний вимір екологічної політики ЄС: участь у глобальних угодах та співпраця з третіми країнами.

Тема 7. Актуальні питання штучного інтелекту та цифрової етики в ЄС

Нормативно-правова база ЄС у сфері цифрових технологій: Digital Services Act, Digital Markets Act, Data Governance Act. Європейська стратегія цифрової трансформації та її правові основи. Європейський акт про штучний інтелект (AI Act). Етичні принципи використання штучного інтелекту. Взаємодія з GDPR та захистом персональних даних у цифровому середовищі. Механізми нагляду та контролю за дотриманням стандартів у сфері ШІ.

Тема 8. Актуальні питання розширення та політики сусідства ЄС

Правові основи розширення ЄС: Копенгагенські критерії та процедура вступу. Цілі, інструменти та механізми. Політика Східного партнерства: здобутки та обмеження. Відносини ЄС із Західними Балканами. ЄС та Україна: Угода про асоціацію, статус кандидата, виклики інтеграції. Проблеми розширення ЄС на сучасному етапі. Дилема «розширення vs поглиблення». Роль ЄС у глобальній та регіональній безпеці.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Актуальні питання демократії, участі громадян та верховенства права в ЄС	15	2	2			11	15	2	2			11
Тема 2. Актуальні питання захисту прав людини в Європейському Союзу	15	2	2			11	15	2	2			11
Тема 3. Актуальні питання розвитку простору свободи, безпеки та правосуддя в ЄС	15	2	2			11	15	0	0			15
Тема 4. Актуальні питання	15	2	2			11	15	0	0			15

міграційної політики ЄС												
Тема 5. Актуальні питання безпекової політики ЄС	15	2	2			11	15	0	0			15
Тема 6. Актуальні питання захисту навколишнього середовища у праві ЄС	15	2	2			11	15	0	0			15
Тема 7. Актуальні питання штучного інтелекту та цифрової етики в ЄС	15	2	2			11	15	0	0			15
Тема 8. Актуальні питання розширення та політики сусідства ЄС	15	2	2			11	15	0	0			15
РАЗОМ	**120**	**16**	**16**			**88**	**120**	**4**	**4**			**112**

4.Теми семінарських занять

Денна / заочна (дистанційна) форма

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин (денна/заочна)
1	Актуальні питання демократії, участі громадян та верховенства права в ЄС	2/2
2	Актуальні питання захисту прав людини в Європейському Союзу	2/2
3	Актуальні питання розвитку простору свободи, безпеки та правосуддя в ЄС	2/-
4	Актуальні питання міграційної політики ЄС	2/-
5	Актуальні питання безпекової політики ЄС	2/-
6	Актуальні питання захисту навколишнього середовища у праві ЄС	2/-
7	Актуальні питання штучного інтелекту та цифрової етики в ЄС	2/-
8	Актуальні питання розширення та політики сусідства ЄС	2/-
Разом:		**16/4**

5. Самостійна робота

№ з/п	**Види, зміст самостійної роботи**	**Кількість годин (денна /заочна)**
1	Тема 1. Актуальні питання демократії, участі громадян та верховенства права в ЄС *Завдання*: ознайомитися з лекційним матеріалом, міжнародно-правовими актами, доктринальними джерелами, підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	11/11

2	Тема 2. Актуальні питання захисту прав людини в Європейському Союзу *Завдання*: ознайомитися з лекційним матеріалом, міжнародно-правовими актами, доктринальними джерелами, підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	11/11
3	Тема 3. Актуальні питання розвитку простору свободи, безпеки та правосуддя в ЄС *Завдання*: ознайомитися з лекційним матеріалом, міжнародно-правовими актами, доктринальними джерелами, підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	11/15
4	Тема 4. Актуальні питання міграційної політики ЄС *Завдання*: ознайомитися з лекційним матеріалом, міжнародно-правовими актами, доктринальними джерелами, підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	11/15
5	Тема 5. Актуальні питання безпекової політики ЄС *Завдання*: ознайомитися з лекційним матеріалом, міжнародно-правовими актами, доктринальними джерелами, підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	11/15
6	Тема 6. Актуальні питання захисту навколишнього середовища у праві ЄС *Завдання*: ознайомитися з лекційним матеріалом, міжнародно-правовими актами, доктринальними джерелами, підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	11/15
7	Тема 7. Актуальні питання штучного інтелеакту та цифрової етики в ЄС *Завдання*: ознайомитися з лекційним матеріалом, міжнародно-правовими актами, доктринальними джерелами, підготувати відповіді на контрольні запитання, відповісти на тести	11/15
8	Актуальні питання розширення та політики сусідства ЄС	11/15
Разом		**88/112**

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальне завдання є видом позааудиторної самостійної роботи студента навчального чи навчально-дослідницького характеру. Така робота студентів спрямована здебільшого на поглиблене вивчення дисципліни. Виконуючи її вони мають навчитися працювати з науковими публікаціями, методичною літературою, проводити пошук у мережі Інтернет, здійснювати теоретичне дослідження, грамотно оформлювати роботу. На другому курсі студенти здійснюють виконання завдань напівалгоритмічної дослідної моделі (усвідомлення проблеми, яка буде досліджуватись, аналітична обробка наукових джерел, визначення шляхів реалізації дослідної проблеми). Результатом такого дослідження може бути аналітичний огляд, реферат, презентація, усне повідомлення.

Завдання може бути обране студентом як з власної ініціативи, так і на вимогу викладача для відпрацювання пропущеного заняття або у випадку неналежної підготовки до семінару.

6.1. Орієнтовний перелік тем індивідуальних завдань:

1. Роль Європейського парламенту у зміцненні демократії в ЄС.
2. Механізми забезпечення верховенства права в ЄС.
3. Європейська громадська ініціатива.
4. Проблема "демократичного дефіциту" в Європейському Союзі.
5. Громадянське суспільство та його вплив на формування політики ЄС.
6. Забезпечення прав людини у контексті боротьби з тероризмом в ЄС.

7. Гендерна рівність та антидискримінаційна політика як виклик для ЄС.
8. Захист екологічних прав вразливих категорій осіб в ЄС.
9. Вплив Brexit на простір свободи, безпеки та правосуддя.
10. Постійна структуроване співпраця (PESCO).
11. Розвиток цифрової юстиції в ЄС.
12. Міграційна політика ЄС у відносинах з країнами Африки та Близького Сходу.
13. Правові засади ЄС у сфері використання технологій для контролю міграції.
14. Спільна дипломатія ЄС.
15. Розвиток оборонної промисловості в рамках ЄС.
16. Використання відновлюваних джерел енергії як пріоритет екологічної політики ЄС.
17. Принцип «забруднювач платить» у праві ЄС.
18. Правове регулювання поводження з відходами в ЄС.
19. Вплив штучного інтелекту на ринок праці та соціальні права в ЄС.
20. Угода про асоціацію між ЄС та Україною: правові основи поглибленої інтеграції та виклики імплементації в умовах війни.

При оцінюванні виконаних завдань враховується ступінь розкриття теми та відображення головного змісту, глибина опрацювання відповідних тематичних джерел інформації, логічність викладу, здатність робити висновки з проведеного дослідження, відповідність технічного оформлення існуючим нормам, якість підсумкової доповіді.

7. Методи навчання

Метод навчання – взаємопов'язана діяльність викладача та студента, спрямована на засвоєння студентами системи знань, набуття умінь і навичок, їх виховання і загальний розвиток.

Пояснювально-ілюстративний метод або **інформаційно-рецептивний**. Студенти одержують знання на лекції, з навчальної або методичної літератури. Студенти сприймають і осмислюють факти, оцінки, висновки й залишаються в межах репродуктивного (відтворюючого) мислення. Цей метод знаходить широке застосування для передачі великого масиву інформації.

Репродуктивний метод. Діяльність студентів носить алгоритмічний характер, тобто виконується за інструкціями, приписами, правилами в аналогічних, подібних з показаним зразком ситуаціях. Організовується діяльність студентів за кількаразовим відтворенням засвоюваних знань. Для цього використовуються різноманітні вправи, практичні завдання, програмований контроль, різні форми самоконтролю.

Метод проблемного викладу. Науково-педагогічний працівник (НПП) до викладу матеріалу ставить проблему, формулює пізнавальне завдання на основі різних джерел і засобів. Показує спосіб вирішення поставленого завдання. Спосіб досягнення мети – розкриття системи доказів, порівняння точок зору, різних підходів. Студенти стають свідками й учасниками наукового пошуку. Студенти не тільки сприймають, усвідомлюють і запам'ятовують готову інформацію, але й стежать за логікою доказів, за рухом думки НПП.

Частково-пошуковий, або **евристичний метод**. Полягає в організації активного пошуку рішення висунутих у навчанні (або сформульованих самостійно) пізнавальних завдань. Пошук рішення відбувається під керівництвом НПП. Процес мислення здобуває продуктивний характер. Процес мислення поетапно направляється й контролюється НПП або самими студентами на основі роботи над програмами (у тому числі й комп'ютерними) і навчальними посібниками. Метод дозволяє активізувати мислення, викликати зацікавленість до пізнання на семінарах.

Дослідницький метод. Проводиться аналіз матеріалу, постановки проблем і завдань і короткого усного або письмового інструктажу студентів. Студенти самостійно вивчають літературу, джерела, виконують інші дії пошукового характеру. Завдання, які виконуються з

використанням дослідницького методу, повинні містити в собі всі елементи самостійного дослідницького процесу (постановку завдання, обґрунтування, припущення, пошук відповідних джерел необхідної інформації, процес розв'язання завдання).

Дискусійні методи. Елементи дискусії (суперечки, зіткнення позицій, навмисного загострення й навіть перебільшення протиріч в обговорюваному змістовному матеріалі) можуть бути використані майже в будь-яких організаційних формах навчання, включаючи лекції.

Метод моделювання. Моделювання ситуацій під час навчального процесу – це створення таких ситуацій-моделей, де реальні об'єкти замінюються символами і взаємовідносини між учасниками діяльності складаються не природно, а організовані спеціально під керівництвом НПП, тобто штучно.

8. Методи контролю

Методи контролю – це способи діагностичної діяльності, які дозволяють здійснювати зворотний зв'язок у процесі навчання з метою отримання даних про успішність навчання, ефективність навчального процесу.

Контрольні заходи визначають відповідність рівня набутих студентами знань, умінь та навичок вимогам нормативних документів щодо вищої освіти.

Самоконтроль призначений для самооцінки здобувачами вищої освіти якості засвоєння навчального матеріалу навчальної дисципліни (розділу, теми). З цією метою в навчальних посібниках для кожної теми (розділу), а також у методичних розробках для семінарських занять передбачаються питання для самоконтролю.

Кафедральний контроль проводиться з метою оцінки рівня підготовки студентів з навчальної дисципліни на різних етапах її вивчення і здійснюється у вигляді вхідного, поточного, рубіжного та семестрового контролю.

В освітньому процесі використовуються такі види контролю результатів навчання: вхідний, поточний протягом семестру, контрольні роботи, передбачені навчальним планом, приймання індивідуальних завдань, курсових робіт, підсумковий семестровий, відстрочений контроль.

Вхідний контроль проводиться перед вивченням нового курсу з метою визначення рівня підготовки студентів з дисциплін, які забезпечують цей курс. Вхідний контроль проводиться на першому занятті за завданнями, що відповідають програмам попереднього навчання. Результати контролю аналізуються на кафедральних (міжкафедральних) нарадах та засіданнях методичних комісій спільно з науково-педагогічними працівниками, які проводять заняття із забезпечення дисципліни. За результатами вхідного контролю розробляються заходи з надання індивідуальної допомоги студентам, коригування освітнього процесу.

Поточний контроль проводиться на всіх видах аудиторних занять протягом семестру. Поточний контроль може проводитися у формі усного опитування або письмового контролю на практичних, семінарських заняттях, лекціях, у формі колоквіуму, виступів студентів при обговоренні питань на семінарських заняттях, у формі комп'ютерного тестування тощо. Конкретніформи проведення поточного контролю та критерії оцінки рівня знань визначаються програмою навчальної дисципліни. Результати оцінювання роботи студентів мають бути доведені до відома студентів своєчасно. Формою поточного контролю є ректорські контрольні роботи. Результати оцінювання ректорських контрольних робіт можуть зараховуватися як результати виконання контрольної роботи, передбаченої навчальним планом.

Підсумковий семестровий контроль з навчальної дисципліни є обов'язковою формою оцінювання результатів навчання студента. Він проводиться в терміни, встановлені графіком навчального процесу, та в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою навчальної дисципліни. Семестровий контроль проводиться у формі заліку або семестрового екзамену з конкретної навчальної дисципліни. Студента допускають до семестрового

контролю за умови виконання ним усіх видів робіт, передбачених навчальним планом на семестр з цієї дисципліни.

Семестровий залік – форма підсумкового контролю, що полягає в оцінюванні засвоєння студентами лекційного матеріалу, а також виконаних ними певних робіт на семінарських заняттях. Семестровий залік не передбачає обов'язкової присутності студентів за умови виконання ними всіх видів робіт, передбачених навчальним планом за семестр.

Семестровий екзамен – форма підсумкового контролю з окремої навчальної дисципліни за семестр, що спрямована на перевірку засвоєння теоретичного та практичного матеріалу. Екзамени складають за екзаменаційними білетами, затвердженими кафедрою. Викладач в обов'язковому порядку повинен ознайомити студентів зі змістом екзаменаційних питань, зразком екзаменаційного білету на початку вивчення навчальної дисципліни.

Максимальна сума балів, яку може набрати студент при складанні екзамену з навчальної дисципліни, складає 40.

Оцінка підсумкового контролю виставляється за національною шкалою як сума балів, набраних здобувачем вищої освіти протягом семестру при виконанні контрольних заходів, передбачених програмою навчальної дисципліни (практики) та балів, набраних при складанні семестрового екзамену.

Максимальна сума балів, які може набрати студент при вивченні навчальної дисципліни, складає 100.

8.1. Питання, які виносяться на складання поточного та підсумкового контролю:

1. Верховенство права як основоположна цінність ЄС: зміст та механізми забезпечення.
2. Роль Суду ЄС у формуванні принципу верховенства права.
3. Принципи демократії в ЄС: представницька та пряма демократія.
4. Роль Європейського парламенту у забезпеченні демократичної легітимності.
5. Механізми прямої участі громадян у ЄС.
6. Взаємодія національного суверенітету та європейських демократичних стандартів.
7. Хартія основних прав ЄС: правовий статус та сфера застосування.
8. Співвідношення права ЄС та Європейської конвенції з прав людини.
9. Роль Суду ЄС у захисті прав людини.
10. Сучасні виклики у сфері захисту прав людини в ЄС.
11. Правові основи простору свободи, безпеки та правосуддя.
12. Судова співпраця у цивільних справах: принципи та інструменти.
13. Судова співпраця у кримінальних справах: роль Європейської прокуратури.
14. Європейський ордер на арешт: правова основа та проблеми застосування.
15. Баланс між безпекою та захистом фундаментальних прав у ПСБП.
16. Формування спільної міграційної політики ЄС.
17. Шенгенська зона та роль Frontex у контролю кордонів.
18. Спільна європейська система притулку (CEAS).
19. Права шукачів притулку та біженців у праві ЄС.
20. Сучасні виклики та реформи міграційної політики ЄС.
21. Еволюція Спільної зовнішньої політики та політики безпеки (СЗППБ).
22. Інституційні механізми Спільної політики безпеки і оборони (СПБО).
23. Співпраця ЄС з НАТО у сфері безпеки.
24. Правові механізми боротьби з тероризмом та кіберзагрозами.
25. Перспективи формування спільних збройних сил ЄС.
26. Формування та розвиток екологічної політики ЄС.
27. Основні принципи екологічного права ЄС.
28. Суд ЄС і формування стандартів охорони довкілля.

29. Правове регулювання боротьби зі зміною клімату (Європейський зелений курс).
30. Міжнародний вимір екологічної політики ЄС.
31. Нормативно-правова база ЄС у сфері цифрових технологій (DSA, DMA).
32. Європейська стратегія цифрової трансформації.
33. Європейський акт про штучний інтелект (AI Act) та етичні принципи.
34. Взаємодія регулювання ШІ із захистом персональних даних (GDPR).
35. Правові основи розширення ЄС: критерії та процедура.
36. Політика східного партнерства ЄС.
37. Відносини ЄС із Західними Балканами.
38. Відносини ЄС та України: асоціація та перспективи членства.
39. Проблеми розширення ЄС на сучасному етапі.
40. Ділема "розширення vs поглиблення" інтеграції в ЄС.

9. Схема нарахування балів
Приклад для підсумкового семестрового контролю при проведенні семестрового екзамену

Денна (дистанційна) форма

Загальна кількість балів – 100.
Мінімальна кількість балів для допуску до екзамену – 10.
Кількість балів за екзамен – 40.
Кількість балів протягом семестру – 60:
Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях ∑40 = 40:

Формула обчислення

$$\sum 40 = \frac{\sum 1}{\sum 2} \text{ X 8 (вісім)}$$

Примітка:
∑40 – сума максимальної кількості балів
∑1 – сума балів, що отримав студент за відповіді на семінарських заняттях.
∑2 – кількість семінарських занять протягом семестру.
8 – коефіцієнт.

Контрольна робота – 10 балів.
Індивідуальне завдання – 10 балів.

Поточний контроль						Індивідуальне завдання	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом	Екзамен	Сума
Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	ТN					
∑40						10	10	60	40	100

Т1, Т2 ... ТN – теми.

За результативну наукову роботу (написання наукової роботи, тез доповідей, участь у науково-практичних конференціях, участь у роботі гуртка тощо) за профілем цієї дисципліни, за рішенням кафедри відповідно до критеріїв, встановлених програмою

навчальної дисципліни, студент може отримати до 10 додаткових (заохочувальних) балів, але в межах максимальної загальної суми балів – 100.

Відповідь на семінарському занятті – **1-5 балів.**

Критерії оцінювання усної відповіді.

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських та практичних заняттях в п'ятибальній шкалі оцінок.

5 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом усього практичного заняття;
- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами з доктринальних джерел та посиланням на чинне законодавство;
- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;
- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

4 бали ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;
- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

3 бали ставиться за наступних умов:

- студент на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівка викладача;
- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, при чому відповіді нечіткі;
- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

2 бали ставиться за наступних умов:

- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача;
- студент виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;
- викладає матеріал не достатньо зв'язно і послідовно.

1 бал ставиться за наступних умов:

- студент припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;
- виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Заочна (дистанційна) форма

Загальна кількість балів – 100.
Мінімальна кількість балів для допуску до екзамену – 10.
Кількість балів за екзамен – 40.
Кількість балів протягом семестру – 60:
Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях – 40 балів.
Відповідь на семінарському занятті – 20 балів.
Контрольна робота – 10 балів.

Поточний контроль		Індивідуальне завдання	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом	Екзамен	Сума
Т1	Т2					
∑40		10	10	60	40	100

Відповідь на семінарському занятті оцінюється в 0-20 балів.

Критерії оцінювання усної відповіді.

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських та практичних заняттях в двадцятибальній шкалі оцінок.

15-20 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом усього практичного заняття;
- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами з доктринальних джерел та посиланням на чинне законодавство;
- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;
- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

10-14 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;
- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

5-9 балів ставиться за наступних умов:

- студент на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівка викладача;
- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, при чому відповіді нечіткі;
- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

2-4 бали ставиться за наступних умов:

- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача;
- студент виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;
- викладає матеріал не достатньо зв'язно і послідовно.

1 бал ставиться за наступних умов:

- студент припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;
- виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Критерії оцінювання контрольних та екзаменаційних робіт.

Контрольна робота складається з 5 відкритих питань або 10 тестових завдань. Максимальна кількість балів за контрольну роботу становить 10 балів. У разі виконання контрольної роботи у формі тестових завдань кожне тестове завдання має чотири варіанти відповідей, лише один з яких є правильним. За кожну правильну відповідь нараховується 1

бал. Загальна кількість отриманих балів перераховується у 10-бальну шкалу пропорційно кількості правильних відповідей. У разі виконання контрольної роботи у формі відкритих питань кожне питання оцінюється у 2 бали. Максимальна кількість балів за контрольну роботу становить 10 балів. Екзаменаційна робота складається з 40 тестових завдань. Кожне тестове завдання має чотири варіанти відповідей, лише один з яких є правильним. За кожну правильну відповідь нараховується 1 бал. Максимальна кількість балів за екзаменаційну роботу становить 40 балів.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Під час вивчення навчальної дисципліни використання технологій штучного інтелекту (ШІ) здійснюється відповідно до Політики використання технологій штучного інтелекту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

У межах дисципліни застосовуються такі моделі використання ШІ:

1. Модель «ШІ заборонено».

Використання технологій штучного інтелекту не допускається під час виконання контрольних заходів, спрямованих на перевірку індивідуальних знань і сформованості компетентностей здобувача освіти, зокрема: усного опитування, модульних контрольних робіт, екзамену (заліку), якщо інше не визначено викладачем, інших видів оцінювання, для яких викладачем встановлено обмеження щодо використання ШІ.

2. Модель «ШІ як асистент».

Під час підготовки до практичних занять, виконання індивідуальних завдань, рефератів, аналітичних оглядів та інших письмових робіт дозволяється використання ШІ для: пошуку та систематизації інформації, добору та первинного аналізу наукових джерел, пояснення складних понять, удосконалення структури тексту, перевірки граматики, стилю та оформлення, генерації ідей, плану роботи або прикладів.

Фінальний текст роботи, висновки, аналіз, інтерпретація результатів та прийняті рішення повинні бути самостійно підготовлені здобувачем освіти.

3. Модель «ШІ як інструмент».

Для окремих лабораторних, практичних, проєктних або дослідницьких робіт використання технологій штучного інтелекту може бути обов'язковою складовою виконання завдання. У таких випадках здобувачі освіти можуть використовувати генеративні моделі ШІ для: аналізу та підготовки даних, генерації, аналізу й оптимізації програмного коду, порівняння результатів роботи різних моделей ШІ, створення візуалізацій, схем або зображень, аналізу великих масивів даних. проведення експериментів із застосуванням сучасних інструментів штучного інтелекту.

Усі результати, отримані за допомогою ШІ, підлягають критичному аналізу, перевірці та доопрацюванню здобувачем освіти.

Декларування використання ШІ.

У разі використання технологій штучного інтелекту здобувач освіти зобов'язаний зазначити: назву сервісу або моделі ШІ; дату використання; характер допомоги (генерація ідей, пошук інформації, аналіз даних, генерація коду, редагування тексту тощо).

За вимогою викладача здобувач освіти повинен надати використані запити (prompts) або пояснити спосіб використання інструментів ШІ.

Недекларованe використання технологій штучного інтелекту або подання згенерованого ШІ матеріалу як власного результату навчальної діяльності розглядається як порушення принципів академічної доброчесності відповідно до внутрішніх нормативних документів Університету.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою

	За чотирирівневою шкалою оцінювання	За дворівневою шкалою оцінювання
90-100	відмінно	зараховано
70-89	добре	зараховано
50-69	задовільно	зараховано
1-49	незадовільно	незараховано

10. Рекомендована література

Міжнародно-правові акти

1. Договір про заснування Європейського співтовариства вугілля і сталі від 18.04.1951 р. URL: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:11951K:EN:PDF.
2. Договір про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12016A%2FTXT.
3. Єдиний Європейський Акт від 17.02.1986 р. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A11986U%2FTXT.
4. Амстердамський договір від 02.10.1997 р. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A11997D%2FTXT.
5. Договір про запровадження Конституції для Європи (проект). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_647#Text.
6. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства) зі змінами від 16 квітня 2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text.
7. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин від 5 листопада 1992 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_014.
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 4 листопада 1950 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
9. Хартія ЄС про основоположні права від 07.12.2000 р. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=EN.
10. Лісабонський договір про внесення змін у Договір про Європейський Союз і Договір про заснування Європейського Співтовариства від 13 грудня 2007 р. URL: http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:EN:HTML.
11. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
12. Treaty of Brussels (Merger Treaty). URL: https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/treaty-of-brussels-merger-treaty.html
13. The Schengen acquis - Agreement between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A42000A0922%2801%29.
14. EU Accession Treaties. URL: https://eur-lex.europa.eu/collection/eu-law/treaties/treaties-accession.html.
15. Treaties currently in force. URL: https://eur-lex.europa.eu/collection/eu-law/treaties/treaties-force.html#new-2-51.

Основна література

1. Boeles P., den Heijer M., Lodder G. et al. European Migration Law. 3rd ed. The Hague : Boom Juridisch, 2025. 500 p.
2. Chalmers D., Davies G., Monti G., Heyvaert V. European Union Law: Text and Materials

(5th ed.). Cambridge : Cambridge University Press, 2024. 1232 p.
3. Craig P., De Búrca G. EU Law: Text, Cases, and Materials, 8th edn. Oxford : Oxford University Press, 2024. 1248 p.
4. European Union Law 4th Edition / C. Barnard, S. Peers (Eds). Oxford : Oxford University Press, 2023. 1064 p.
5. Finck M. The EU Artificial Intelligence Act: A Commentary. Oxford : Oxford University Press, 2026. 704 p.
6. Grossi P. A History of European Law : textbook / 1st ed. Chichester : John Wiley & Sons Ltd, 2010. 220 p.
7. Kaczorowska-Ireland A. European Union Law: 4th Edition. London : Routledge, 2016. 1276 p.
8. Quénivet N. N. R., Dadomo C. European Union Law. UK : Hall and Stott Publishing Limited, 2020. 480 p.
9. Schütze R. European Union Law (4th edn). Oxford : Oxford University Press, 2025. 1136 p.
10. The Law of the European Union : fifth edition / P. J. Kuijper et al. (Eds). Deventer : Wolters Kluwer, 2018. 1456 p.
11. Van Zeben J., Rowell A. A Guide to EU Environmental Law. 1st ed. University of California Press, 2021. 296 p.
12. Wallace H, Pollack M., Young M. Policy-making in the European Union. Oxford : Oxford University Press, 2025. 585p.
13. Актуальні проблеми міжнародного права та права Європейського Союзу : підручник / за заг. ред. І. А. Галіахметова, О. В. Кузьменко, В. Г. Чорної. Київ : Юрінком Інтер, 2025. 564 с.
14. Дахно І. І. Право Європейського Союзу: навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 415 с.
15. Екологічна політика та технічне регулювання Європейського Союзу: Навч. посіб. / І. Л. Якименко, О. М. Салавор, Є. Б. Шаповалов. Київ : НУХТ, 2022. 157 с.
16. Європейське право: право Європейського союзу : підручник: у трьох кн. / за заг. ред. В. І. Муравйова. Київ : Ін Юре, 2015. Кн. перша : Інституційне право Європейського союзу. 312 с.
17. ЄДКІ 2024. «Право» та «Міжнародне право» : Основи права ЄС : навч. посіб. / уклад.: Л. О. Чернов. Харків : Право, 2024. 212 с.
18. Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.
19. Комарова Т. В. Суд Європейського Союзу: розвиток судової системи та практики тлумачення права ЄС : монографія. Харків : Право, 2018. 528 с.
20. Основи права Європейського Союзу : підручник / за заг. ред. Т.Л. Сироїд. Харків : Право, 2018. 456 с.
21. Основи права Європейського Союзу: підручник / Л. І. Адашис та ін.; за заг. ред. Т. Л. Сироїд. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 590 с.
22. Право Європейського Союзу : підручник / за ред. Р. А. Петрова. Харків : Право, 2024. 488 с.
23. Право Європейського Союзу: академічний курс: підручник : 2-ге вид., доповнене і виправлене /В. І. Муравйов, Н. Б. Мушак, Ю. О. Волошин; за ред. В. І. Муравйова. Київ-Одеса : Фенікс, 2021. 436 с.
24. Право Європейського Союзу: нормат. матеріали / упоряд.: І. В. Яковюк, Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк. Харків : Право, 2019. 500 с.
25. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2021. 360 с.
26. Право Європейського Союзу: Підручник. 2-ге видання / А. В. Хрідочкін,

П. В. Макушев, О. В. Леонова. Херсон : Відавничий дім «Гельветика», 2014. 448 с.
27. Правові цінності Європейського Союзу : навч. посіб. / вікторія Тичина ; МОН України, Держ. ун-т «Житомир. політехніка». – Харків : Право, 2023. – 116 с.
28. Сироїд Т. Л. Міжнародне кримінальне право : підручник / Т. Л. Сироїд ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Вид. 2-ге, допов. Харків : Право, 2025. 536 с.
29. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право: підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право. 2020. 648 с.
30. Сироїд Т. Міжнародне публічне право: навч. посібник. Київ.: Юрінком Інтер, 2025. 628 с.

Допоміжна література

1. Brøgger T. E. A ‘Europe of Defence’? The Establishment of Binding Commitments and Supranational Governance in European Security and Defence. *Journal of European Integration*. 2025. Vol. 47. No. 3. P. 403-422.
2. Ceurremans T., David E. Countering Democratic Backsliding in (Future) EU Member States: Article 10(3) TEU Unlocked. *European Law Journal*. 2024. Vol. 30. No. 4. P. 515-533.
3. De Capitani E. Back to the Future: Twenty-Five Years Later, Relaunching the Project of Transforming the EU into an Area of Freedom, Security and Justice? *Journal of European Integration*. 2024. Vol. 46. No. 3. P. 405-410.
4. Finck M., Mueller M.-S. Access to Data for Environmental Purposes: Setting the Scene and Evaluating Recent Changes in EU Data Law. *Journal of Environmental Law*. 2023. Vol. 35. No. 1. P. 109-131.
5. Gigli M. The Potential of Budgetary Discharge for Political Accountability: Which Lessons from the Case of Frontex? *European Law Journal*. 2024. Vol. 30. No. 1-2. P. 238-252.
6. Gille M., Tropmann-Frick M., Schomacker T. Balancing Public Interest, Fundamental Rights, and Innovation: The EU’s Governance Model for Non-High-Risk AI Systems. *Internet Policy Review*. 2024. Vol. 13. No. 3. DOI: 10.14763/2024.3.1797.
7. Helwig N. EU Strategic Autonomy after the Russian Invasion of Ukraine: Europe’s Capacity to Act in Times of War. *Journal of Common Market Studies*. 2023. Vol. 61. No. S1. P. 57-67.
8. Hoxhaj A. How to Make EU Enlargement a Fairer and Merit-Based Process: A Legal and Policy Analysis. *European Law Journal*. 2024. Vol. 30. No. 4. P. 571-588.
9. Imamović Š., Börjedal E., Di Franco E. The Future of EU Fundamental Rights. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 2024. Vol. 31. No. 2. P. 137-146.
10. Mantelero A. The Fundamental Rights Impact Assessment (FRIA) in the AI Act: Roots, Legal Obligations and Key Elements for a Model Template. *Computer Law & Security Review*. 2024. Vol. 54. DOI: 10.1016/j.clsr.2024.106020.
11. Pelizza A., Loschi C. Telling ‘More Complex Stories’ of European Integration: How a Sociotechnical Perspective Can Help Explain Administrative Continuity in the Common European Asylum System. *Journal of European Public Policy*. 2024. Vol. 31. No. 9. P. 2534-2555.
12. Rabinovych M. EU Enlargement Policy Goes East: Historical and Comparative Takes on the EU’s Rule of Law Conditionality vis-à-vis Ukraine. *Hague Journal on the Rule of Law*. 2024. Vol. 16. P. 71-737.
13. Rijpma J. J. Watching the Guards: Ensuring Compliance with Fundamental Rights at the External Borders. *European Law Journal*. 2024. Vol. 30. No. 1-2. P. 74-86.
14. Rozenberg O. An Agency of the EU for Democratic Quality and Participation. *European Law Journal*. 2024. Vol. 30. No. 4. P. 534–544.
15. Soininen N., Soimakallio S. et al. Impact-Based Regulatory Strategy in Environmental Law: Hallmark of Effectiveness or Pitfall for Legitimacy? *Journal of Environmental Law*.

2023. Vol. 35. No. 2. P. 185-206.
16. Syroid T., Kaganovska T., Shamraieva V. Perederii O., Titov I., Varunts L. The Personal Data Protection Mechanism in the European Union. *International journal of computer science and network Security.* 2020. Vol. 21 No. 5 pp. 113-120.
17. Trauner F., Wolff S. The Impact of the Russian War against Ukraine on the Reform of the Common European Asylum System. *European Politics and Society*. 2025. Vol. 26. No. 4. P. 797-813.
18. Будяченко О. Міжнародно-правові аспекти інтеграції України до Європейського Союзу. *Соціальний розвиток: економіко-правові проблеми*. 2025. № 1. С. 114-122.
19. Грицяк І. А. Спільні зовнішня, безпекова та оборонна політики Європейського Союзу. *Наукові перспективи*. 2026. № 4 (58). С. 1012-1025.
20. Дір І. Ю. Основні договори Європейського Союзу. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право. 2024. Т. 1. № 81. С. 263-268.
21. Дір І. Ю. Основні інституції Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2024. Т. 3. № 82. С. 207-213.
22. Єгорова О. В., Рудік О. М. Трансформація ролі Європейського парламенту в політиці Європейського Союзу в історичній ретроспективі. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* 2025. Вип. 2 (66). С. 86-92.
23. Заставна О. П. Право Європейського Союзу в системі міжнародного права. *Галицькі студії: Юридичні науки.* 2024. № 5. С. 45-50.
24. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу : монографія / під ред. І. В. Яковюка. Київ : Ред. журн. «Право України», 2012. 208 с.
25. Кагановська Т.Є., Сироїд Т.Л. Організаційно-правовий механізм Європейського Союзу щодо забезпечення гендерної рівності. *Науковий вісник Ужгородського національного Університету*. *Серія «Право».* Випуск 76(2). 2023. С. 232-239.
26. Макеєва О. М. Права людини в системі базових європейських цінностей. *Юридичний вісник.* 2022. № 2 (63). С. 48-55.
27. Міжнародне право : словник-довідник / С. М. Перепьолкін, Т. Л. Сироїд, Л. А. Філяніна; за заг. ред. Т.Л. Сироїд. Харків : Юрайт, 2014. 408 с.
28. Мороз О. Військовий компонент безпекової діяльності Європейського Союзу: історія, стан та перспективи розбудови. *Гуманітарні Візії.* Випуск 11. № 1. С. 1-17.
29. Передерій О. С. Право Європейського Союзу як чинник трансформації правових систем держав Європи: теоретико-правові аспекти. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право.* 2018. № 26. С. 29-33.
30. Перепьолкін С. М. Митне право Європейського Союзу: історія становлення. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка.* 2021. № 3 (95). С. 38-48.
31. Право Європейського Союзу (в питаннях і відповідях): навч.-довідк. посіб. / За заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 178 с.
32. Сироїд Т. Л. Правова основа політики Європейського Союзу в галузі безпеки: від витоків до сучасності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2019. №3. С. 54-60.
33. Сироїд Т. Л. Роль Європейського Союзу в забезпеченні інтегрованого управління кордонами. *Форум Права*. 2023. Вип. 76 (3). С. 120–129.
34. Сироїд Т. Л., Фоміна Л. О. Організаційно-правовий механізм захисту прав людини Європейського Союзу. *Challenges and prospects for the development of legal systems in Ukraine and EU countries: comparative analysis: Collective monograph.* Riga : Izdevniecība "Baltija Publishing", 2019. Volume 2. 304 p. Pp. 129-144.
35. Сироїд Т., Фоміна Л. Правова основа Європейського Союзу щодо захисту правозахисників. *Ампаро. Спецвипуск, присвячений євроінтеграційній тематиці.* 2022. Т. 2. С. 94-101.
36. Сироїд Т.Л. Діяльність Європейського Союзу з підтримки демократії Конституційні

принципи місцевого самоврядування та регіональна політика ЄС: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 24 квітня 2020 року). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. 281 с. С. 45-48.
37. Сироїд Т.Л. Механізм Європейського Союзу у протидії наркотикам як складова забезпечення громадського здоров'я. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право».* Том 4. № 84. 2024. С.345-359.
38. Сироїд Т.Л. Організаційно-правовий механізм протидії злочину торгівлі людьми Європейського Союзу. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2022. № 4 С. 42-47.
39. Сироїд Т.Л. Правова основа Європейського Союзу у сфері протидії екологічним злочинам *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. Випуск № 81 (3). 2024. С. 288-296.
40. Скрипнюк О. Європейські стандарти демократії як орієнтир розвитку українського парламентаризму. *Право України.* 2025. № 4. С. 38-57.
41. Тітов Є.Б. Відповідальність представників держав-членів та персоналу на прикладі деяких інституцій Європейського Союзу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Серія «Право»*. Вип. 29. 2020. С. 341-347.
42. Ховпун О. С., Домбровська О. В. Принципи права Європейського Союзу: сучасне визначення. *Право і суспільство.* 2022. № 5. С. 292-297.
43. Хрідочкін А. В. Юридична природа права. Європейського Союзу та його місце у системі сучасного міжнародного права. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2022. № 4. Ч. 3. С. 91-96.
44. Шамраєва В. М. Правові основи санкційної політики Європейського Союзу. *Південноукраїнський правничій часопис.* 2022. № 4. С. 205-211.
45. Штефан А. Концепція Acquis Європейського Союзу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки».* 2025. Т. 12. № 1 (45). С. 314-320.
46. Шульга А. М., Передерій О. С., Григоренко Є. І. Чинники формування та трансформації правопорядку Європейського Союзу: теоретико-правовий аспект. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Право».* 2023. № 5. С. 69-76.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Access to European Union law. URL: https://eur-lex.europa.eu/.
2. EU NEIGHBOURS east. URL: https://euneighbourseast.eu/.
3. Eureka: resource discovery service of the Libraries of the Council of the European Union. URL: https://consilium-eureka.primo.exlibrisgroup.com/discovery/search?vid=32CEU_INST:32CEU_VU1&lang=en.
4. European Environment Agency (EEA). URL: https://www.eea.europa.eu/en.
5. European integration portal. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/
6. European Ombudsman. URL: https://www.ombudsman.europa.eu/en/home.
7. European Parliament Legislative Observatory. URL: https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/en.
8. European Sources Online (ESO). URL: https://www.europeansources.info/.
9. Europol. URL: https://www.europol.europa.eu/.
10. Eurostat. URL https://ec.europa.eu/eurostat/.
11. Historical Archives of the European Union. URL: https://www.eui.eu/en/academic-units/historical-archives-of-the-european-union.
12. Introductory Video Lectures. URL: https://yela.era.int/introductory-video-lectures/.
13. IPEX: the platform for EU interparliamentary exchange. URL: https://secure.ipex.eu/IPEXL-WEB/.
14. Publications Office of the European Union. URL: https://op.europa.eu/en/home.

15. The EU Artificial Intelligence Act. URL: https://artificialintelligenceact.eu/
16. Офіційний сайт Європейського Союзу URL: https://european-union.europa.eu/index_en.